

Politika krajiny

Martin Bílý, Linda Stuchlíková

Mohlo by se zdát, že v České republice existuje celá řada koncepčních, strategických a jiných materiálů zaměřených ať už primárně, nebo jako součást širšího spektra zájmů na ochranu přírody a krajiny. Hodnocení

úspěšnosti naplňování uvedených dokumentů a jejich cílů a efektivity realizovaných opatření by si zasloužilo samostatný článek či několik článků, pohled na naši krajinu v širším měřítku však příliš optimismu nevzbuzuje.

Pro úspěšnou adaptaci na probíhající změnu klimatu je stěžejní ochrana stávajících přírodních ekosystémů pro jejich přirozenou schopnost odolávat extrémním výkyvům, jako je např. sucho nebo povodně. Foto Linda Stuchlíková

Jednotlivé složky krajiny – zemědělské, lesní, vodní ekosystémy, sídla a technická infrastruktura – mají být vyvážené a existovat vedle sebe v synergii. Foto Linda Stuchlíková

Jde o dokumenty mezinárodní, jako je Globální rámec pro biologickou rozmanitost, Evropská úmluva o krajině či nařízení o obnově přírody, k jehož konečnému schválení snad v nejbližší době dojde a na jeho podkladě vznikne Národní plán na obnovu přírody. Z národních dokumentů je možné v první řadě uvést Strategii přizpůsobení se změně klimatu v podmínkách ČR, související Národní akční plán adaptace na změnu klimatu či Strategii ochrany biologické rozmanitosti ČR. Přestože lze nalézt celou řadu lokálních zlepšení způsobených různými typy revitalizačních opatření či přechody na přírodě bližší způsoby lesnického a zemědělského hospodaření, stav krajiny se nezlepšuje, spíše naopak.

Naše krajina jako celek je příliš homogenní, chybí v ní prvky, které by zvyšovaly její ekologickou stabilitu, pomohly zadržovat větší množství vody v krajině, bránily či alespoň zmírňovaly půdní erozi. Dochází k dlouhodobému úbytku biodiverzity na všech úrovních. Stav a odolnost krajiny a jejích dílčích složek je takový, že snadno podléhá negativním vnějším vlivům, příkladem byla před několika lety kulminující kůrovcová gradace v lesích, která jasně ukázala, že adaptace na změnu klimatu není dlouhodobou vizí, ale aktuální nutností. Je nezbytné stabilitu krajiny nejen udržet a zvýšit, ale i připravit na celou řadu obtížně predikovatelných událostí souvisejících s probíhající a pravděpodobně se zrychlující změnou klimatu či s řadou nových požadavků na využití krajiny. Zde je nutné také zmínit předpokládaný bezprecedentní rozvoj

obnovitelných druhů energie související s plánovaným přechodem na bezuhlíkovou ekonomiku v nejbližších desetiletích.

Východiska a vznik Politiky krajiny

Poptávka po tzv. krajinném plánování je zřetelná dlouhodobě. Různí se však pohledy na to, co si pod tímto termínem představit. Názory jsou polarizovány od představy všespásného, až idylického vyřešení konfliktů hospodářských zájmů v území se zájmy ochrany přírody a krajiny přes posílení a zvýšení odbornosti nástrojů územního plánování až po skeptické pojetí, které v krajinném plánování vidí další studie „v šuplíku“.

Ministerstvo životního prostředí (dále jen MŽP) si uvědomuje svou úlohu spočívající ve strategickém a metodickém ukotvení krajinného plánování. Úkoly směřující k definování tohoto pojmu jsou obsaženy již v Národní adaptační strategii schválené vládou. Zřejmě je též souvislost s Evropskou úmluvou o krajině, kterou Česká republika podepsala již v roce 2002 a která vstoupila v platnost roku 2004. Každá smluvní strana této úmluvy se zavazuje zavést a provádět krajinné politiky zaměřené na ochranu, správu a plánování krajiny.

Pro dosažení dostatečného odborného zázemí a kapacit přihlásilo MŽP téma krajinného plánování do reformy Národního plánu obnovy, což je unijní ekonomický nástroj sloužící pro reformy

a investice členských států na oživení ekonomiky po pandemii koronaviru a na zelenou a digitální transformaci. Reformní aktivita v Národním plánu obnovy – vypracování strategického dokumentu Politika krajiny – byla schválena vládou usnesením č. 437 ze dne 14. června 2023. Na přípravě Politiky krajiny spolupracuje s MŽP široké spektrum odborných institucí, zejména Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, v. v. i., nebo CzechGlobe, Ústav výzkumu globální změny AV ČR, v. v. i.

Intenzivní příprava dokumentu byla zahájena počátkem letošního roku. Pro tvorbu podkladových materiálů bylo sestaveno 6 odborných pracovních skupin (Biodiverzita, Voda, Lesnictví, Zemědělství, Sídla a kultura, Infrastruktura). Pracovní skupiny byly obsazeny kromě pracovníků resortu MŽP i zástupci dalších resortů, nejrůznějších výzkumných institucí, nevládních organizací, podnikatelských svazů tak, aby rozpětí názorů ve skupinách bylo dostatečně široké a aby byly zohledněny všechny významné a oprávněné zájmy související s využíváním krajiny. V první fázi přípravy Politiky krajiny vzniká její analytická část, která popíše problémy v krajině, na které bude navazovat návrhová část, jejímž výsledkem bude definování konkrétních cílů a nástrojů pro efektivní plánování a využívání naší krajiny.

Výše zmíněná reforma Národního plánu obnovy má být naplněna nejpozději v roce 2026, počítá se však s tím, že dokument Politika krajiny by

Revitalizace Rokytka v Praze – přirozená niva s aktivní retencí – území pro neškodný rozliv velké vody, která naopak za sucha pozvolna z nivy odtéká. Foto Linda Stuchlíková

měla svým usnesením schvalovat současná vláda, která si jej u MŽP již zmíněným usnesením objednala. Ke schválení by tak optimálně mělo dojít nejpozději na podzim roku 2025. Před konečným schválením celého dokumentu se počítá také s připomínkovým řízením.

Cíle Politiky krajiny

Cílem Politiky krajiny není vytvořit nové nástroje pro plánování krajiny, nýbrž stanovit prioritní potřeby krajiny a vyhodnotit již existující nástroje k jejich dosažení. Dlouhodobě se totiž ukazuje, že hlavní problémy krajiny nespočívají v neexistenci těchto nástrojů, ale spíše v jejich ne zcela optimálním nastavení a tím v dané neefektivitě jejich využívání. V této souvislosti lze jmenovat nástroje z rámce několika právních předpisů. Podle zákona o ochraně přírody a krajiny je vymezována soustava územních systémů ekologické stability, která má i v současné době nezastupitelné místo v ochraně přírody a krajiny, je však potřebné ji lépe provázat se současnými poznatky z oblasti přírodních věd i s již zmíněnými měnícími se požadavky na využívání krajiny. Podobně je tomu s problematikou významných krajinných prvků, které lze nepochybně považovat za stěžejní nástroj územní obecné ochrany přírody a krajiny, ale jeho uplatnění v praxi mívá rezervy, a to i z důvodu nedostatečného metodického vedení ze strany MŽP. Důležitou roli v krajinném plánování sehrávají též nástroje dalších resortů, zejména Ministerstva pro místní rozvoj a Ministerstva zemědělství. Za zcela zásadní považuje MŽP

nástroje územního plánování. Vytvoření metodiky pro uplatnění územních studií krajiny, které je možné v současné době financovat pro obvody obcí s rozšířenou působností z Operačního programu Životní prostředí, lze považovat za příklad úspěšné spolupráce obou resortů. Lepší metodické vedení si jistě zaslouží i koncepce uspořádání krajiny jako součást územních plánů. Kromě uvedených nástrojů územního plánování budou analyzovány též nástroje Ministerstva zemědělství, jakými jsou např. komplexní pozemkové úpravy, intervence a podmínky Společné zemědělské politiky nebo lesní hospodářské plánování.

Metodika krajinného plánování

Na vzniklou Politiku krajiny by měl bezprostředně navázat vznik Metodiky krajinného plánování. Nemělo by jít o akční plán Politiky krajiny, ale o návod pro efektivní práci s nástroji plánování, využívání, ochrany a péče o krajinu v praxi. Aby mohl být tento nástroj v praxi využitelný a efektivní, bude nutné jej provázat s existujícími, případně upravenými rámci danými konkrétními právními předpisy. Zde půjde především o nezbytnou provazbu na zmíněné dokumenty územního plánování. Pojem krajinné plánování se již delší dobu objevuje v různých odborných dokumentech, dosud však není jasně metodicky uchopen a hlavně provázán s legislativními nástroji. Jedním z nejvýznamnějších úkolů krajinného plánování tak bude propojení dokumentů

různých hierarchických úrovní, které v praxi ne zcela optimálně funguje.

Souvislosti s dalšími strategiemi

V současné době se připravují, resp. začínají připravovat i další strategické dokumenty v oblasti ochrany přírody a krajiny. V souvislosti s očekávaným schválením nařízení o obnově přírody by měla být v nejbližší době zahájena rovněž příprava Národního plánu na obnovu přírody, tedy nástroje, jehož východiska budou v určité oblasti sdílená s Politikou krajiny, a to především v tématech ochrany biodiverzity. Rozdíl obou dokumentů bude především v konkrétní šíři záběru, kdy v rámci Národního plánu na obnovu přírody bude navrhováno naplňování konkrétních indikátorů podle jednotlivých článků, které nařízení o obnově přírody členským státům přímo nařizuje nebo které si členské státy v rámci výběru zvolí z většího množství indikátorů. Současně s Politikou krajiny se začíná připravovat i aktualizace Strategie ochrany biologické rozmanitosti, která by měla být platná od roku 2026. Současná příprava takového množství dokumentů bude jistě náročná a bude nutné klást velký důraz na optimální provázání vznikajících dokumentů.

Krajinné plánování jako široká diskuse

Od samotného dokumentu Politika krajiny nemůžeme očekávat, že vyřeší všechny problémy naší krajiny, ale zároveň si nepřejeme mít strategii zbožných přání, kterou budeme nanejvýš, ve snaze šířit dobrou víru, rozdávat na seminářích. Politika krajiny je zpracovávána v meziresortní spolupráci, bude schvalována vládou a může tak jednotlivým ministerstvům ukládat konkrétní úkoly. MŽP je vedeno snahou vést při zpracování politiky konstruktivní debatu s hospodářskými sektory a posílit roli nástrojů, které pomohou provázání zájmů ochrany přírody a krajiny a zájmů na jejím hospodářském využívání. Žijeme v člověkem pozměněné, kulturní krajině a v kontextu probíhající změny klimatu a jejích negativních dopadů nabývá role přírodních systémů nebyvalé důležitosti. Ochrana stávajících a obnova přirozeně stabilních a odolných vodních a terestrických ekosystémů je klíčem ke snížení zranitelnosti naší krajiny i jejího hospodářského využívání. ■

Seznam literatury najdete na www.casopis.ochranaprirody.cz